

АЛГОРИТМ МЕТОДОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ ЯК КОНСТИТУЦІЙНО ВМОТИВОВАНІ ВИМОГИ СЬОГОДЕННЯ

О.І. Ковалів

*Інститут агроекології і природокористування НААН (м. Київ, Україна)
e-mail: okovaliv@ukr.net; ORCID: 0000-0003-4908-7963*

Із врахування вимоги існуючого воєнного стану і потреб післявоєнного відновлення України, осмислено і узагальнено, конституційно вмотивований алгоритм методологічних аспектів землеріснокористування, особливо в агросфері. Підтверджено потребу в розмежуванні прав двох різних об'єктів власності на «землю», а саме: — на «земельну ділянку» (межу) як об'єкт цивільних прав; і — на «землю та її природні ресурси» як природні об'єкти права власності Українського народу, які знаходяться в межах таких ділянок. Встановлено, що злочинна підміна чинної конституційної земельної норми «користування» — неконституційним чинником «поширення» сприяє самотравному використанню природних ресурсів як об'єктів чужої власності. Рекомендовано системний механізм для реалізації схвалених проєктних рішень архітектурно-будівельного і землевпорядного впорядкування в усьому геопросторі держави, формуючи збалансоване землекористування — з позиції загальнонаціональних інтересів та інтересів місцевих громад. Доведено, що застосування цього механізму усуне будь-які перепони і заперечення при першорядній ідентифікації й сертифікації всіх природних об'єктів (існуючі й реабілітаційні), які мають природно-заповідну, природоохоронну, водорегульовальну, оздоровчу, рекреаційну, історико-культурну та іншу цінність. Обґрунтовано необхідність виведення з інтенсивного використання ділянок в агроландшафтах, що підлягають залуженню, залісненню та мають природоохоронне значення. Встановлено, що головну роль як чинник розвитку територій відіграють господарюючі суб'єкти відповідного функціонального призначення, а також логічна фінансова підтримка їх. Передбачено організувати понад 250 тис. (бажано понад 500 тис.) нових приватних сімейних фермерських та селянських господарств (родові, сімейні маєтки), створюваних молодими сім'ями (пріоритетне право надається — учасникам бойових дій (воїнам — переможцям) і їхнім родинам), переважно, без найманих працівників, загальною площею майже 10 млн га малих масивів орних земель та інших (4–5 млн га) прилеглих угідь.

Ключові слова: право, Конституція України, земля, природні ресурси, господарювання, архітектурно-будівельне і землевпорядне впорядкування.

ВСТУП

Всім відомо, що відповідно до чинної Конституції України (КУ) — земля та її природні ресурси (стисло «земля») є природними об'єктами абсолютного права власності Українського народу — всіх громадян України (ч. 1 ст. 13) та — основним національним багатством, що де-юре перебуває під особливою охороною держави (ч. 1 ст. 14) [1].

Надважливо також усвідомлювати сутність конституційно правового алгоритму землеріснокористування, який однозначно декларує те, що «Кожний громадя-

нин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону» (ч. 2 ст. 13 КУ), якого (закону), на жаль, поки що немає дотепер... Тут ключовий імператив — лише «користуватися», а не «володіти» і не «розпоряджатися»... Водночас громадянами, юридичними особами та державою набувається і реалізується право власності на земельні ділянки (землю) як на об'єкти цивільних прав (ч. 2 ст. 14 КУ) для здійснення законного землекористування (господарювання) — відповідними природними об'єктами загальнонаціональної власності, що знаходяться в їхніх межах.

Однак, щоб безкарно «володіти» чужими природними ресурсами як, начебто, об'єктами приватної власності, незважаючи на те, що «*Земля є власністю Українського народу та основним національним багатством*», «законотворці» по-шулерськи замінили конституційну норму щодо права лише «користуватися» природними об'єктами права власності народу (ч. 2 ст. 13 КУ) — іншим неконституційним словом «поширення». Дослівно: «*Право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (грунтовий) шар, а також на водні об'єкти, ліси і багаторічні насадження, які на ній знаходяться, якщо інше не встановлено законом та не порушує прав інших осіб*» (ст. 79 ЗКУ та ст. 373 ЦКУ).

Саме така діяльність разом із відсутністю конституційно вмотивованого закону про право користування природними об'єктами і дієвої системи національного кадастру та обліку їх «порушує права інших осіб» (всіх громадян України), створюючи олігархічні передумови безкарного та корупційного привласнення основного капіталу нації, погіршуючи його якісний стан, особливо відновлюваних природних ресурсів — в агросфері...[2].

На жаль, нині додалися — ще й зовнішня воєнна агресія «рашизму» й окупація частини території України. Руїнуються, забруднюються, засмічуються, знищуються природні ресурси як природні об'єкти права власності Українського народу — основне національне багатство, включаючи довкілля, а також ландшафти, водні джерела і цілі природні екосистеми тощо... Жахливий кризовий демографічний стан, у т. ч. через масштабну евакуацію і міграцію населення [3].

Ці антиконституційні й антигуманні дії та наслідки, що унеможливають і зцементовують антинаціональне управління й регулювання земельних відносин і природокористування, підсилює також надумана «приватна власність» на землі сільськогосподарського призначення (з 1 липня 2021 р.), які де-юре є об'єктами загальнонаціональної власності, а також «надана»

(з 1 січня 2024 р.) протиправна можливість придбати їх фізичними та юридичними особами (резиденти) в одні руки — до 10 000 га угідь...

Отже, завдаються непоправні збитки Українському народу як єдиному повноправному власнику землі та її природних ресурсів, а головне унеможливується вільний і рівноправний доступ простих працелюбних громадян, у т. ч. воїнів-переможців, — до можливого конкурентного господарювання, зокрема на землях сільськогосподарського призначення...

Відомо, що цивілізовані держави із найвищою загальнонаціональною відповідальністю перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та майбутніми поколіннями, вшановують, забезпечують і винагороджують своїх воїнів-захисників, особливо учасників бойових (воєнних) дій, в т. ч. шляхом безперешкодного (пільгового) наділення земельних ділянок (землі) для особистого (сімейного) використання (володіння) — за відповідним господарським призначенням (житлового і дачного будівництва, підприємництва, ведення особистого селянського і фермерського сільського, лісового, рибного та іншого господарства)...

На превеликий жаль, ці та інші питання (проблеми), що для нас є наразі надважливими, — органи державної влади і місцевого самоврядування — не розв'язують і, навіть, не пропонують шляхи — з їх розв'язку...

Осмилюючи, одержані нами в першому півріччі 2023 р., результати аналізу та синтезу нормативно-правових, екологічних і економічних аспектів основних методичних засад (методів і способів) як науково-практичних передумов природокористування в Україні, особливо аграрній сфері, що узгоджуються із здобутими в 2022 р. теоретичними знаннями, які ґрунтуються на чинних земельних нормах Конституції України [4; 5] і проявляють механізмами для виправлення антиконституційного стану на правовій основі. Беручи до уваги наявні негативні наслідки, спричинені також війною, та можливі шляхи їх ліквідації, виникає потреба узагальнити наявні

напрацювання і розкрити методологію як систему дієвих кроків (заходів) здійснення землеприродокористування, що є конституційно вмотивованими та комплексно враховують вимоги подальшого розвитку України під час воєнного і післявоєнного стану, зокрема в аграрному секторі та в сільській місцевості.

Мета роботи — здійснити осмислене узагальнення конституційно вмотивованого алгоритму методологічних аспектів землеприродокористування як методів і механізмів, що узгоджуються із законами живої і неживої природи та суспільства, враховуючи вимоги існуючого воєнного і післявоєнного стану в Україні, особливо в агросфері.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Методологічні чинники здійснення землеприродокористування в Україні як аспекти суб'єктності і об'єктності права власності й господарювання знаходяться в полі наукових досліджень, — як економістів, — так і юристів...

У нинішніх умовах енергетичних викликів людства і організації суспільних відносин та пов'язаних із ними екологічних й економічних проблем, триває пошук нових напрямів економічної науки, які б могли краще пояснити природу змін, що відбуваються в суспільстві. Адже криза економічної теорії має неправові корені й наочно проявляється в реальній господарській практиці та віддзеркалюється фактичними втратами в добробуті людей...

Існуючий стан підтверджує нерозривність економічного буття людини від навколишнього природного середовища та законів його розвитку. У цьому зв'язку доречним нагадати твердження основоположника фізіократизму Франсуа Кене, який розглядав суспільство як частку світобудови, підпорядковану законам природи [6].

До того ж, новий погляд методології на засади і принципи раціонального природокористування через нові механізми, особливо через взаємозв'язки і взаємо-

впливи людини та енергетичних процесів у живих екосистемах на землі, повинен базуватися на законах живої і неживої природи та суспільства [7], що, за нашими обґрунтуваннями і висновками, — має цілковито узгоджуватися також із чинними, особливо земельними, нормами Основного Закону України.

На такі самі загальні потреби вказував відомий вчений В.Л. Мунтян [8].

Обґрунтовуючи, вже на сучасному етапі, потребу — в розробці та впровадженні в законодавство України нової юридичної моделі земельного ладу в Україні відповідно до Конституції України, В.В. Носік наголошує на тому, що *«Восьмирічна російсько-українська війна породжує нові виклики для Українського народу як власника землі і для держави як конституційного суб'єкта з охорони землі та її природних ресурсів, оборони і захисту національного суверенітету у межах її території. Ці виклики пов'язані з пошуком відповідей на питання, які у довоєнний період розбудови української державності у правовій доктрині, законотворчості і законотворенні, у суспільній і професійній свідомості та правосвідомості сприймалися як філософські, науково-теоретичні, абстрактні, політичні, декларативні поняття, які, на думку багатьох вчених-юристів, економістів, практиків, політиків, не мають практичного значення, а відтак не знаходили свого законодавчого вираження і практичного застосування»* [9].

Удосконаленню державного управління розвитком аграрного сектору економіки та сільських територій України присвячено багато праць вчених економістів-аграрників, зокрема Я.М. Гадзало і Ю.Я. Лузан науково доводять необхідність термінового прийняття законодавчого акта про державну аграрну політику та пришвидшення повноцінного відновлення діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України з принципово оновленими функціями й повноваженнями, яке разом із місцевими органами державного управління має бути відповідальним за реалізацію політики держави в аграрній сфері [10].

Обґрунтовуються й різні шляхи економіко-фінансового супроводу реформ. Наприклад, О.М. Бородіна із колегами пропонують створити Фонд розвитку сільських територій як фінансовий інструмент держави у переведенні сільського господарства і сільських територій на засади сталого розвитку [11].

Запропоновано також різноманітні шляхи післявоєнного покращання демографічної ситуації в Україні [12] та багато іншого.

Ми навели лише незначну частину напрямів наукових досліджень, оскільки впевнені, що в Україні є й інші вчені та педагоги в галузі економіки й права, котрі намагаються добросовісно додати свій фаховий внесок у розбудову незалежної та суверенної держави Україна, проте жодна з них не базується на декларованих засадах, особливо «конституційного земельного прагматизму»...

Нагомість, наші дослідження, що теоретично й методологічно ґрунтуються на багатогранному і водночас комплексному баченні мають чітко окреслений конституційно вмотивований характер. Зокрема вважається, що повноцінна реалізація методологічних засад, функціональна сутність яких базується на законах природи та суспільства, особливо конституційної формули: *«Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки»* (ч. 4. ст. 13 КУ) [1] підсилить прогнозований економічний, екологічний і соціальний ефекти розвитку держави на користь всіх громадян України, в т. ч. в сільській місцевості, завдяки застосуванню особливих механізмів (методів) — правового алгоритму формування сталих землекористувань як цілісних господарських одиниць, зокрема на землях сільськогосподарського призначення [13].

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

З моменту прийняття Декларації про державний суверенітет України (1990), особливо — з часу ухвалення Конституції

України (1996), вимагалось першочергово: провести делімітацію і демаркацію кордону; поіменно реєстрацію всіх громадян України — як засновників держави і як співвласників землі та її природних ресурсів (природних об'єктів — основного національного багатства); здійснити облік і взяти на повноцінний баланс власника (громадян України) природні об'єкти (ресурси) всіх категорій, забезпечуючи роботу повноцінно функціонуючого Національного кадастру їх (природних ресурсів як природних об'єктів), у т. ч. Державного кадастру ґрунтів в агроландшафтах України (Державний кадастр агросфери України); моніторингу і контролю... Для цього мала бути створена відповідна позавідомча Національна земельна установа України як загальнонаціональний інститут («Національна земельна комора України» чи «Національний земельний банк України» або «Національний банк основного національного багатства України» чи «Український національний земельний банк даних»), на кшталт Національного банку України. Водночас мала функціонувати багатогранна позавідомча Національна геоінформаційна система (в оцифрованому геопросторі України — Національної земельної комори України), в основі якої повинні були б функціонувати (в автоматичному режимі) кадастрові (з фіксацією природних об'єктів і їхніх економіко-правових, екологічних, функціонально-господарських та інших властивостей), реєстраційні (земельних ділянок — меж простору і пов'язаних із ними (ділянками) об'єктів нерухомості (будівлі, споруди) як об'єктів цивільних прав і обов'язків, а також інші загальнонаціональні системи [4].

Адже, центральним аспектом конституційної сутності права власності «на землю» є розмежування такого права на два різні «об'єкти» і «суб'єкти» — також за функціональною чинністю, незалежно від категорії землі, а саме:

- на землю (надра, ґрунти, водні та інші природні ресурси) як на природні об'єкти права власності Українського народу (ч. 1 ст. 13 КУ) — основне національне

багатство, яке перебуває під особливою охороною держави (ч. 1 ст. 14 КУ), що є основним природним (земельним) капіталом нації — всіх громадян (загальнонаціонального суб'єкта власності), і не може бути предметом купівлі-продажу та не підлягає відчуженню будь-ким, на користь будь-кого і в будь-який спосіб, а лише предметом «користування»;

- на земельні ділянки (межі замкнутого геопростору) чи межі конкретних родовищ (їхніх частин), які визначені в процесі набуття і реалізації права власності на них (тимчасового чи довготермінового користування конкретними межами) громадянами, юридичними особами, або державою (ч. 2 ст. 14 КУ) як на об'єкти цивільних прав власності, в межах яких набувається право користування природними об'єктами права власності Українського народу відповідно до закону, — що й є земельним капіталом їхніх власників і, навпаки, можуть бути предметом купівлі-продажу, оренди, застави тощо.

До того ж, нами доведено, що вартісна величина природного об'єкта не може бути меншою від вартісної величини (оцінки, ціни) на земельну ділянку, в межах (просторі) якої знаходиться відповідний природний об'єкт.

Для законного здійснення «користування» (ч. 2 ст. 13 КУ) конкретним(и) природним(и) об'єктом(ами) (ресурсом(ами)), що розташований(ні) в межах конкретного геопростору, «набувається і реалізується» (ч. 2 ст. 14 КУ) громадянами, юридичними особами та державою право власності — лише на відповідну межу(і) (земельної ділянки чи родовища — його частини) як на описаний геопростір, що є об'єктом цивільних прав, котрий може змінювати (купуватися і продаватися) свого власника — відповідного суб'єкта (громадян України) господарювання (користування).

На такій базі необхідно було синхронно законодавчо і на практиці також визнати статус кожного громадянина України (розам — Український народ), що є живим і має лише єдине громадянство (вимога

ст. 4 КУ), — «співзасновником» держави «Україна» як «республіки» (вимога ст. 5 КУ) і повноправним «співвласником» землі та її природних ресурсів — основного національного багатства (перші частини ст. 13 і 14 КУ) [4].

На превеликий жаль, такого фундаментального комплексу економіко-правових потреб як основи конституційно вмотивованих прав українців з моменту прийняття Конституції України (1996) не реалізовано — дотепер...

Через відсутність справжньої земельної реформи, особливо в агросфері, яка була підмінена трансформацією колгоспно-радгоспних земельних відносин на основі колективної форми власності на землю маємо існуючий стан прогресивного домінування (довоєнне, під час війни, і напевно після війни) на теренах України інтересів трансконтинентального монопольного олігархічного агробізнесу — над натуральними (селянськими) господарствами, який зумовив експортну гонитву як сировинну експансію в рослинництві декількох зернових й олійних культур, включаючи кукурудзу, соняшник (олію), сою, ріпак, а також, зважаючи на конституційно проголошений «європейський» курс розвитку України (в Європі переважають сімейні фермерські господарства)...

Таке непрогнозоване безглуздя перетворило переважну більшість селян-пайовиків на віртуальних орендодавців. Замість селянських чи фермерських господарств, на зразок європейських, з'явилися непередбачувані й непрогнозовані великі за розміром бізнес-структури на орендній основі, зокрема агрохолдинги, які вільно експлуатують ґрунти (природні ресурси), здійснюючи корпоративні торги, в т. ч. земельними активами [14].

Як наслідок, через безпощадну експлуатацію унікальних українських чорноземів, в погоні за наживою, виснажуються і піддаються ерозії ґрунти, безповоротно знижується їхня природна родючість та руйнується водорегуляторна здатність, забруднюється і деградує довкілля, зовсім зникають природні ландшафти разом із

рідкісною рослинністю, водними джерелами, звірями, птахами й комахами. Практично неможливо знайти в більшості оброблюваних ґрунтах, де інтенсивно застосовуються неорганічні (хімічні) засоби підживлення і захисту рослин, — не те щоб дощового черв'яка, але й зникає та прискорено деградує жива корисна мікробіота (бактерії, віруси, мікроскопічні гриби та інші мікроорганізми) — фундаментальна ланка ґрунтоутворення і колообігу речовин у природі.

Найжахливішим результатом, як беззаперечним свідком відсутності справжньої реформи в Україні, — стали новітні «краєвиди», де серед кукурудзяно-соняшникових та інших промислових монокультурних плантацій, дедалі рясніше бовваніють мертві помешкання селян, зруйновані залишки «реформованих» колгоспних садіб, сумують занедбані людські цвинтарі, недоглянуті криниці — колиска цілющої питної води, прадавні утоптані шляхи... Нищівного впливу на прилеглі території завдають величезні комплекси з промислового вирощування свиней і птиці. Руйнуються скіфські кургани, правікові могили — зникає історична і генетична українська пам'ять.

До наявних проблем тепер додалися — ще й зовнішня воєнна агресія «рашизму» й окупація Російською Федерацією — Криму й частини території Сходу і Півдня України. Внаслідок смертоносної війни проти України відбулася (продовжує відбуватися), жахлива руїна життєдіяльності всіх громадян України, їхнього життєвого фізичного й матеріального простору, будівель, споруд, інфраструктури та іншого майна, знищуються (руйнуються, забруднюються, зникають...) природні ресурси як природні об'єкти права власності Українського народу — основне національне багатство, включаючи довкілля, а також ландшафти, водні джерела і цілі природні екосистеми тощо.

Отже, завдаються непоправні збитки Українському народу як єдиному повноправному власнику землі та її природних ресурсів.

Нами доведено, що безболісний вихід із такого існуючого стану, можливий за умов звершення земельної реформи (нова парадигма) [15] на основі законів живої і живої природи та суспільства, які узгоджуються з вимогами (імперативами) чинних земельних норм Конституції України.

До того ж, нами обґрунтовано (вперше) те, що ключову роль у нашому «звершенні» відіграватимуть сформовані когнітивні земельно-економічні (КЗЕ) закони [16], які спрямовуватимуть реальні механізми неухильного дотримання конституційних прав громадян України на гідне життя, розвиваючи здорове й демократичне громадянське суспільство, в якому системно формуються збалансовані державний, місцеві й, головне, — сімейні бюджети. Для цього, вимагається першочергово й невідкладно імплементувати конституційні права власності Українського народу на землю та її природні ресурси як абсолютне право на «природні об'єкти», здійснюючи повноцінну інституалізацію чинних земельних норм Основного Закону України у системному взаємозв'язку з його іншими нормами (ст. 1, 2, 3, 4, 5, 13, 14, 41 КУ).

У такому правовому ключі раціональне природокористування, пов'язано з людською життєдіяльністю в різних сферах, здійснюється лише за умов безпосереднього «користування» землею та її природними ресурсами як природними об'єктами (ч. 2 ст. 13 КУ) на конституційно правовій основі, і яка (діяльність) спрямовується на забезпечення зростаючих потреб суспільства.

Однак, реальний стан природокористування і факти життєдіяльності в різних сферах українського економічного простору вказують на зворотне... Зовсім не прогноуються наслідки такої «діяльності» — на далеку перспективу.

Досліджуючи сучасну українську політичну економічну та ідеологічну багатоманітність пошуку шляхів становлення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, ми також дійшли до однозначного висновку, що «ключ» до успіху в досягненні гармонії

життєдіяльності й одержання повноцінних благ криється (лежить) саме в майстерності й правдивості розв'язання алгоритму стосовно функціональної ролі в часі й просторі «основного національного багатства України» і самої суті взаємозв'язків і взаємовпливів людини та енергетичних процесів, особливо у живих екосистемах на українській землі, які виступатимуть методологічною основою, що даватиме відповідні еколого-економічні ефекти [5].

В іншому разі, очевидним видаються деформованими і незбалансованими існуючі «ринкові відносини», передусім їхня структура, які слугують причиною того, що складова рентоузгоджувального доходу (прибутку) від природних чинників певним чином «розчиняється» у фінансових потоках. Вважається, що дефіцит національних регулюючих механізмів взаємовпливу загального і конкретного (цілого й одиничного) і, як наслідок, незбалансованість усієї національної системи економічних відносин у країні, зумовили гіпертрофовані розвиток певних не виробничих кланів — посередницьких, наглядових, чи фінансових структур як напівлегальних, а також до виникнення штучної їх монополії та нелегального контролю товарних і фінансових потоків. Ця монополія використовується, в т. ч. тінювими структурами для максимізації свого доходу шляхом диктату в сфері цінової політики і, зокрема для перерозподілу на свою користь природно-ресурсної ренти, яка де-юре належить Українському народу.

Надважливою потребою для виходу з такого стану є реальні механізми щодо здійснення природокористування з позицій національних інтересів, особливо на землях сільськогосподарського і лісогосподарського призначення, до яких мають відношення всі громадяни України як власники свого основного національного багатства і як основні споживачі продуктів, в одержанні яких головну роль відіграють чинники енергії — Сонця, ґрунту, води й повітря і сам фотосинтез, а не лише праця і приватна власність на земельні ділянки [14].

Тому, повноцінне пізнання й уявлення ролі та функцій усіх природних об'єктів в часі й просторі, враховуючи наведений спектр їхніх характеристик, з позиції конституційно декларованих прав усіх суб'єктів таких земельних відносин і природокористування в Україні — є надважливими передумовами для правового державотворення і відновлення історичної справедливості.

Саме, філософія нової парадигми звернення земельної реформи в Новій Україні має практичну цінність, оскільки побудована на пріоритетному праві як безкомпромісній довірі використання основного національного капіталу нації за цільовим функціональним призначенням, що об'єктивно оцінюватиметься і знаходитиметься на загальнонаціональному балансі власника, — лише дбайливими громадянами-господарями, які водночас є співвласниками землі та її природних ресурсів — основного національного багатства і безперешкодно ставатимуть (у процесі звернення реформи) повноправними власниками земельних ділянок, споживачами продуктів і продукції та активними членами місцевих громад, на території яких розміщуватимуться їхні ділянки (межі) [5].

Надважливим механізмом (інструментом) безболісного виправлення (усунення) припущених службових помилок і корупційних фальшувань у процесі здійснюваної так званої «земельної реформи» в Україні, — є імплементація (проявлення — де-факто) чинних конституційних земельних норм. Зокрема, потребує доконаного розмежування права двох різних об'єктів власності на «землю», а саме — на «земельну ділянку» (межу) як об'єкт цивільних прав (на що підписували договори оренди, в т. ч. агрохолдинги) і — на землю та її природні ресурси як природні об'єкти права власності Українського народу, які знаходяться в межах таких ділянок, запроваджуючи законом правовий механізм «користування», який (закон) потрібно невідкладно прийняти...

Адже, через так зване «законодавче» шулерство — шляхом підміни в Земельному

(ст. 79) [17] і Цивільному (ст. 373) [18] кодексах України чинної конституційної земельної норми «користування» (ч. 2 ст. 13 КУ) — неконституційним чинником «поширення», — до цього часу самоправно використовуються, в т. ч. агрохолдингами, — природні ресурси. Враховуючи факт такого антиконституційного трюку і керуючись чинною нормою Конституції України як нормою прямої дії, — ніхто не зобов'язаний одержувати згоду від таких «землекористувачів», коли надаватиметься, в т. ч. й воінак-переможцям, «земля» як природний об'єкт чужої власності в користування, оскільки ніхто не позбавляв націю цього конституційного права (володіння користування і розпорядження). Навпаки, у разі вчинення супротиву такої правовій дії, негайно припиняється із «суспільних мотивів» (ст. 41 КУ) право власності на набуто «межу» так званого «земельного паю» (без визначення його меж у натурі), що сформований як об'єкт власності — в надуманій антиконституційній «колективній власності на землю»...

Цей самий механізм також діятиме в процесі реалізації схвалених проєктних рішень архітектурно-будівельного і землепорядкового впорядкування в усьому геопросторі держави, формуючи збалансоване землеприродокористування — з позиції загальнонаціональних інтересів та інтересів місцевих громад. Застосування такого механізму усуне будь-які перепони і заперечення також при першорядній ідентифікації й сертифікації всіх природних об'єктів (існуючі й реабілітаційні), які мають природно-заповідну, природоохоронну, оздоровчу, рекреаційну, історико-культурну та іншу цінність. Справедливо діятиме, окреслене конституційне право в процесі визначення (виведення з інтенсивного використання) всіх ділянок в агроландшафтах, тих, що підлягають залуженню, залісненню та мають ґрунтоводоохоронне значення тощо. До того ж, до всіх об'єктів встановлюються адекватні (безапеляційні) регламенти (вимоги) з подальшого їх використання й охорони (господарювання) [2].

Головну роль як чинник відповідальної фінансової підтримки в процесі формування і становлення всіх таких українських господарюючих суб'єктів (за цільовим функціональним призначенням природокористування) виконуватиме Бюджет Національної земельної установи України разом і за участю працездатних громадян, які самостійно вирішуватимуть, у який спосіб здійснювати свою комфортну життєдіяльність на відповідній території, а також бюджети місцевих громад базового рівня. Для цього функціонуватимуть прозорі чинники й механізми наповнення та видатки місцевих бюджетів, величини яких узгоджуватимуться з макроекономічними показниками держави, в т. ч. під час формування Державного бюджету України...

Водночас, оскільки істотна частина доходу від експлуатації природних ресурсів як економічного потенціалу нації на сьогодні не надходить — ні до державного, — ні до місцевих бюджетів, а інша — безсистемно «проїдається», передбачено відповідне інституціональне врегулювання (спрощення) надто складних, багатоаспектних та міжгалузевих проблем із формування та перерозподілу всіх видів можливого одержання прибутків (доходів) у процесі прозорої позакорупційної життєдіяльності громадян України — на рентоузгоджувальній основі та узгоджено із зовнішнім світом правопорядком.

До того ж, усі організаційно-правові механізми мають функціонувати не лише в усіх галузях економіки з врахуванням тенденцій розвитку природно-ресурсної і природоохоронної сфер та приватної ініціативи як інноваційної й рушійної сили зростання, але й повинні стимулюватися шляхом запровадження загальнонаціонального інструменту повноцінного вилучення непозиченої частки загальнонаціональної рентоузгоджувальної складової, яка має прозоро спрямовуватися за напрямками і за важливістю дії синергетичного ефекту, в т. ч. на зростання сімейних, місцевих та державного бюджетів.

Передбачається, що щорічне поповнення коштами бюджету Національної зе-

мельної установи України, функціональна діяльність якого в автоматичному режимі кореспондуватиметься з алгоритмом Національного банку України, — синхронно стимулюватиме зростання економіки України завдяки обіговим коштам, що знаходитимуться в оперативному управлінні. Отже, здійснення запропонованої національної регуляторної політики виконуватиме також одну із важливих функцій — поповнення сукупного національного багатства держави.

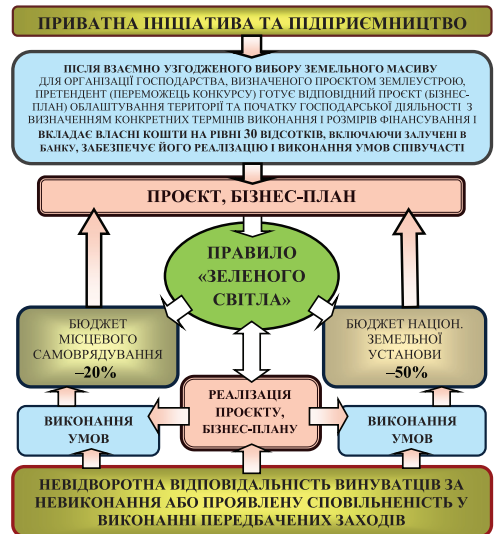
Такий системний підхід дає можливість законно й відповідально (без ручного диктату чиновників) на конкурентній основі користуватися в межах «земельної ділянки» як уособленої господарської одиниці певними природними об'єктами на платній основі за встановленими регламентами, — з метою сталого і збалансованого здійснення: рільництва, садівництва, житлового, промислового та громадського будівництва, лісівництва, транспорту, зв'язку, енергетики, гірничо-видобувної промисловості, оборони, водно-господарської, природно-заповідної, природоохоронної, оздоровчої, рекреаційної історико-культурної та іншої діяльності.

Для цього нами запропоновано й відкриті механізми з моделювання та швидкої реалізації заходів, особливо, — в частині фінансової повноцінної й гарантованої загальнонаціональної підтримки, для ініціативної української молоді з облаштування простору і умов їхньої комфортної життєдіяльності в рідному природному середовищі як нового цивілізованого й інноваційного історико-культурного власного розвитку. Вбачаємо, що така повсюдна усвідомлена заінтересованість стане справжньою рушійною силою національного становлення Нової України.

Основною умовою у реалізації ініціатив конкретних фізичних осіб як головного «рушія» під час одержання такої підтримки виступатимуть співучасті — місцевих громад і Національної земельної установи (відділень), а також невідворотна відповідальність винуватців за невиконання або проявлену сповільненість реалізації кон-

кретних заходів, передбачених проектом (бізнес-планом) облаштування території та початку господарської діяльності, термінів і розмірів фінансування, визначених відповідним проектом.

Зауважимо, що надважливим інтересом для місцевої громади буде участь у такому заході та вкладення лише п'ятої частини коштів за рахунок свого бюджету у вигляді надання кредиту молодому ініціативному члену громади, оскільки реалізації ним проекту в частині облаштування власного господарства, водночас забезпечуватиме розвиток території ради в гармонії з функціонуванням екосистеми загалом. Тому після тристороннього остаточного схвалення напрацьованих пропозицій (у термін до одного місяця з моменту прийняття їх до розгляду), претендент (переможець конкурсу) забезпечує його фінансування із розрахунку вкладання власних коштів на рівні 30% (включаючи залучені в банку), а також у триденний термін одержує дешеві довготермінові кредити від співучасників — Національної земельної установи України — 50% і місцевої громади — 20% (рис.) [15].

Логічна схема співучасті в організації сімейного господарства в сільській місцевості

Примітка: розроблено автором.

Важливо, що в системі «звершення» такої національної програми, місцеві бюджети громад базового рівня будуть повноцінно наповнюватися в результаті функціонування і розвитку підприємництва (в межах і за межами населених пунктів) та будуть еквівалентними за їхньої активності й ініціативності, а також за рахунок надходжень від податку на об'єкти нерухомості (90%), в т. ч. на всі земельні ділянки (межі), вартість яких постійно зростатиме.

Для звершення земельної реформи в Україні передбачається розроблення і прийняття відповідних національної програми та законів. Основним рушієм з їх реалізації має бути, як окреслено нами вище, — фінансове супроводження, детальні механізми якого будуть передбачені спеціальними методологічними засадами нової парадигми звершення земельної реформи в Україні.

За результатами наших прогнозних досліджень, передбачається в Україні організувати понад 250 тис. (бажано понад 500 тис.) нових приватних сімейних фермерських та селянських господарств (родові, сімейні маєтки), створюваних молодими сім'ями (пріоритетне право надається — учасниками бойових дій (воїнів-переможців) і їхніми родинами), переважно, без найманих працівників, загальною площею майже 10 млн га малих масивів орних земель та інших (4–5 млн га) прилеглих угідь.

Водночас, близько 10 млн га високоцінних і високотоварних великих масивів ріллі можуть використовувати різноманітні господарства (переважно з найманими працівниками), — лише способами, що узгоджуються з вимогами загальнонаціонального інтересу та інтересів місцевих територіальних громад, де розташовані орендовані земельні ділянки...

Наведені лише окремі аспекти бажаного врегулювання земельних відносин і природокористування в Україні, вказують на необхідність введення існуючого землекористування в чинне конституційне поле, і адекватну законодавчу базу.

Головне, що такий процес має носити радикально-примусовий характер і ґрун-

туватися на відповідних організаційно-правових і економічно-вмотивованих принципах, підкріплених вдосконалим законодавством, і плануватись не менше ніж на 25 років [19].

ВИСНОВКИ

Осмілене узагальнення конституційно вмотивованого алгоритму методологічних аспектів землеприродокористування як методів і механізмів, із врахуванням вимоги існуючого воєнного і післявоєнного стану в Україні, особливо в агросфері, підтвердило дієвість повноцінної імплементації (проявлення) чинних конституційних земельних норм як норм прямої дії, що пропонувано і безболісно сприяти усунення (виправлення) припущених помилок у процесі здійснюваної так званої «земельної реформи» в Україні.

Керуючись нормами Конституції України як нормами прямої дії і, забезпечуючи суспільні інтереси, вимагається вилучати із «суспільних мотивів» (ст. 41 КУ) земельні ділянки в тих «землекористувачів», які не бажатимуть здійснювати конституційно вмотивоване природокористування, особливо стосовно «набутих прав» власності в антиконституційний спосіб на земельну ділянку (межу), в т. ч. на так званій «земельний пай» (без визначення його меж в натурі), що сформований — в надуманій «колективній власності на землю».

Такий самий механізм як чинник справедливості має застосовуватися для реалізації схвалених проектних рішень архітектурно-будівельного і землевпорядкування усього геопростору держави, формуючи збалансоване землеприродокористування — з позиції загальнонаціональних інтересів та інтересів місцевих громад. Передбачено, що застосування такого механізму усуне будь-які перепони і заперечення також при першорядній ідентифікації й сертифікації всіх природних об'єктів (існуючі й реабілітаційні), які мають природно-заповідну, природоохоронну, оздоровчу, рекреаційну, історико-культурну та іншу цінність. Окреслене конституційне право, справедливо діятиме, особливо, в процесі

визначення (виведення з інтенсивного використання) всіх розораних ділянок в агроландшафтах, що підлягають залуженню, залісненню та мають ґрунтоводоохоронне значення тощо. До того ж, до всіх об'єктів встановлюються адекватні (безапеляційні) регламенти (вимоги) з подальшого їх використання й охорони.

Надважлива увага за формування конституційно вмотивованого сталого землекористування як алгоритму методологічних аспектів, що узгоджуються із законами живої і неживої природи та суспільства, враховуючи вимоги існуючого воєнного і післявоєнного стану в Україні, особливо в агросфері, має приділятися новостворюваному приватним сімейним фермерським і селянським господарствам (родові, сімейні маєтки), створюваних молодими сім'ями (пріоритетне право надається — учасникам бойових дій (воїнам — переможцям) і їхнім родинам), переважно, без найманих працівників.

Головну роль відповідальної довгострокової фінансової підтримки в процесі формування і становлення всіх українських

сімейних господарюючих суб'єктів (за цільовим функціональним призначенням природокористування) виконуватиме Бюджет Національної земельної установи України разом і за участю працездатних громадян, які самостійно вирішуватимуть, — в який спосіб здійснювати свою комфортну життєдіяльність на відповідній території, а також бюджети місцевих громад базового рівня. Для цього вимагається запровадження загальнонаціонального інструменту повноцінного вилучення непозиченої частки загальнонаціональної рентоузгоджувальної складової прибутку (доходу) за використання землі та її природних ресурсів як природних об'єктів — в усіх сферах господарювання (природокористування), яка має прозоро спрямовуватися за проектними напрямками і за важливістю дії синергетичного ефекту заінтересованості всіх їхніх учасників.

Вбачаємо, що така усвідомлена заінтересованість стане справжньою рушійною силою загальнонаціонального післявоєнного становлення Нової України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Ковалів О.І. Особливі передумови подальшого розвитку ринкових земельних відносин в агроландшафтах України. *Збалансоване природокористування*. 2019. № 2. С. 164—172. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.2.2019.184177>.
3. Як через війну скоротилось населення України та що з цим робити: розповідає експерт. URL: <https://suspipline.media/354672-ak-cerez-vijnuskorotilos-naselenna-ukraini-ta-so-z-cim-robiti-grozprovidae-ekspert/> (дата звернення: 22.09.2023).
4. Ковалів О.І. Синтез правових аспектів як методологічних засад землеприродокористування, що ґрунтуються на чинних земельних нормах Конституції України. *Збалансоване природокористування*. 2023. № 1. С. 18—27. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.1.2023.278534>.
5. Ковалів О.І. Синтез еколого-економічних аспектів як методологічних засад Конституційно вмотивованого землеприродокористування в сучасній Україні. *Агроекологічний журнал*. 2023. № 2. С. 16—28. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.2.2023.283693>.
6. Кене Ф. Избранные экономические произведения. Москва: Соэкгиз, 1960. 551 с.
7. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. Москва: Айрис-пресс, 2004. 576 с.
8. Мунтян В.Л. Актуальність екологізації земельного законодавства України. *Право України*. 2012. № 7. С. 28—32.
9. Носік В. Захист права власності на землю як основне національне багатство Українського народу: виклики воєнного стану та проблеми їх подолання. *Міжнародно-правова оцінка російської воєнної агресії в Україні та захист фундаментальних прав людини*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 лип. 2022 р.). Київ, 2022. С. 79—83.
10. Гадзало Я.М., Лузан Ю.Я. Удосконалення державного управління розвитком аграрного сектору економіки та сільських територій України. *Економіка АПК*. 2020. № 11. С. 6—18. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202011006>.
11. Бородіна О.М., Прокопа І.В., Киричук С.В., Яровий В.Д. Фонд розвитку сільських територій як фінансовий інструмент просторової справедливості в землекористуванні та сталому сільському розвитку. *Облік і фінанси*. 2020. № 3. С. 122—130. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3\(89\)-122-130](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3(89)-122-130).
12. Як після війни можна покращити демографічну ситуацію в Україні? URL: <https://suspipline>.

- media/363098-ak-pisla-vijni-mozna-pokrasiti-demograficnu-situaciju-v-ukraini-rozpovidaezastupnik-ministra-socpolitiki/ (дата звернення: 22.09.2023).
13. Ковалів О.І. Сутність конституційної формули захисту прав усіх суб'єктів права власності і господарювання в процесі користування природними об'єктами чужої власності. *Збалансоване природокористування*. 2019. № 4. С. 87–100. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2019.199082>.
  14. Ковалів О.І. Особливості земельних відносин та природокористування в інтересах Українського народу. *Ефективна економіка*. 2015. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4251>.
  15. Ковалів О.І. Звернення земельної реформи в Україні: нова парадигма моногр. Київ: ДІА, 2016. 416 с.
  16. Ковалів О.І. «Когнітивна земельна економіка» — основний ключ до звернення земельної реформи в Україні як нової парадигми. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/6_2021/10.pdf.
  17. Земельний кодекс України № 2768-III від 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2002. № 3–4. С. 27. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
  18. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2003. № 40–44. С. 356. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>.
  19. Ковалів О.І. Засади трансформації існуючого землеробства в інтересах українських сімейних (фермерських) господарів, в тому числі воїнів-переможців. *Інноваційні екологобезпечні технології рослинництва в умовах воєнного стану: матеріали II Всеукраїнського науково-практичного конференції* (м. Київ, 31 серп. 2023 р.). Київ, 2023. С. 89–93.

REFERENCES

1. Konstytucija Ukrainy [The Constitution of Ukraine]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady — Information of the Supreme Council of Ukraine*, 30 [in Ukrainian].
2. Kovaliv, O.I. (2019). Osoblyvi peredumovy podalshohgo rozvytku rynkovykh zemelnykh vidnosyn v aghrolandshaftakh Ukrainy [Special prerequisites for further development of market land relations in agricultural landscapes of Ukraine]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannja — Balanced Nature Management*, 2, 164–172. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.2.2019.184177> [in Ukrainian].
3. Yak cherez viinu skorotylos naselennia Ukrainy ta shcho z tsym robyty: rozpovidaie ekspert [How the population of Ukraine decreased due to the war and what to do about it: the expert tells]. (2023). URL: <https://suspiine.media/354672-ak-cerez-vijnu-skorotylos-naselennia-ukraini-ta-so-z-cim-robiti-rozpovidaieekspert/> [in Ukrainian].
4. Kovaliv, O.I. (2023). Syntez pravovykh aspektiv jak metodologichnykh zasad zemle-pryrodo-korystuvannja, shho gruntujutsja na chynnykh zemelnykh normakh Konstytuciji Ukrainy [Synthesis of legal aspects as methodological foundations of land-nature-use, based on the current land norms of the Constitution of Ukraine]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannja — Balanced Nature Management*, 1, 18–27. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.1.2023.278534> [in Ukrainian].
5. Kovaliv, O.I. (2023). Syntez ekologho-ekonomichnykh aspektiv jak metodologichnykh zasad Konstytucijno vmotyvovanogho zemle-pryrodo-korystuvannja v suchasnij Ukraini [Synthesis of legal aspects as methodological foundations of land-nature-use, based on the current land norms of the Constitution of Ukraine]. *Aghroekologichnyj zhurnal — Agroecological journal*, 2, 16–28. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.2.2023.283693> [in Ukrainian].
6. Kene, F. (1960). *Yzbrannye ekonomycheskye proyvedenyja [Selected economic writings]*. Moscow [in Russian].
7. Vernadskij, V.Y. (2004). *Byosfera u noosfera [Biosphere and noosphere]*. Moscow [in Russian].
8. Muntjan, V.L. (2012). Aktualnistj ekolohizacijj zemelnogho zakonodavstva Ukrainy [The relevance of greening the land legislation of Ukraine]. *Pravo Ukrainy — Law of Ukraine*, 7, 28–32 [in Ukrainian].
9. Nosik, V. (2022). Zakhyst prava vlasnosti na zemlju jak osnovne nacionaljne baghatstvo Ukrajinsjkogho narodu: vyklyky vojennoho stanu ta problemy jikh podolannja [Protection of land ownership as the main national wealth of the Ukrainian people: challenges of martial law and problems of overcoming them]. *Mizhnarodno-pravova ocinka rosijjskoi vojennaji aghresiji v Ukraini ta zakhyst fundamentalnykh prav ljudyny: materialy mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferenciji [International legal assessment of Russian military aggression in Ukraine and protection of fundamental human rights: materials of the international scientific and practical conference]*. (pp. 79–83). Kyiv [in Ukrainian].
10. Hadzalo, Ya.M. & Luzan, Yu.Ya. (2020). Udoskonalennia derzhavnoho upravlinnia rozvytkom ahrarnogho sektoru ekonomiky ta silskykh terytorii Ukrainy [Improvement of state management for development of the agricultural sector of the economy and rural territories of Ukraine]. *Ekonomika APK — Ekonomy of Ukraine*, 11, 6–18. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202011006> [in Ukrainian].
11. Borodina, O.M., Prokopa, I.V., Kyryziuk, S.V. & Yarovy, V.D. (2020). Fond rozvytku silskykh terytorii yak finansovy instrument prostorovo spravedyvosti v zemlekorystuvanni ta stalomu silskomu rozvytku [Rural areas development fund as a financial instrument for spatial justice in land use and sustainable rural development]. *Oblik i finansy — Accounting and Finance*, 3, 122–130. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3\(89\)-122-130](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-3(89)-122-130) [in Ukrainian].
12. Yak pislia viiny mozna pokrashchyty demografichnu situatsiu v Ukraini? [How can the demographic situation in Ukraine be improved after the war?]. (2023). URL: <https://suspiine.media/363098-ak->

- pislavijni-mozna-pokrasiti-demograficnu-situaciu-v-ukraini-rozpovidae-zastupnik-ministra-socpolitiki/ [in Ukrainian].
13. Kovaliv, O.I. (2019). Sutnist konstytutsiynoyi formuly zakhystu prav usikh sub'yektiv prava vlasnosti i hospodaryuvannya v protsesi korystuvannya pryrodnyimi ob'yektnymi chuzhoyi vlasnosti [The essence of the constitutional formula for the protection of the rights of all subjects of property rights and management in the process of using natural objects of another's property]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannja — Balanced Nature Management*, 4, 87–100. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2019.199082> [in Ukrainian].
  14. Kovaliv, O.I. (2015). Osoblyvosti zemelnykh vidnosyn ta pryrodokorystuvannja v interesakh Ukrajinjskogho narodu [Features of land relations and environmental management in the interests of the Ukrainian people]. *Efektivna ekonomika — Efficient economy*, 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4251> [in Ukrainian].
  15. Kovaliv, O. (2016). *Zvershennia zemel'noi reform v Ukraini: nova paradyhma [Accomplishment of land reform in Ukraine: a new paradigm]*. Kyiv: DIA [in Ukrainian].
  16. Kovaliv, O.I. (2021). «Kognityvna zemelna ekonomika» — osnovnyj kljuch do zvershennja zemel'noji reformy v Ukraini jak novoji paradyghmy [«Cognitive land economy» — the main key to the accomplishment of land reform in Ukraine as a new paradigm]. *Efektivna ekonomika — Efficient economy*, 6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2021/10.pdf [in Ukrainian].
  17. Zemel'nyy kodeks Ukrainy vid 25.10.2001. No 2768-III [Land Code of Ukraine from October 25th, 2001]. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 3–4, 27. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> [in Ukrainian].
  18. Tsyvilnyy kodeks Ukrainy vid 16.01.2003. No 435-IV [Civil Code of Ukraine from January 16th, 2003]. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy — Information from the Verkhovna Rada of Ukraine*, 40–44, 356. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page> [in Ukrainian].
  19. Kovaliv, O.I. (2023). Zasady transformacii isnujuchogho zemlerobstva v interesakh ukrajinsjkykh simejnykh (fermersjkykh) ghospodariv, v tomu chysli vojinv — peremozhcv [Principles of transformation of existing agriculture in the interests of Ukrainian family (farmers) owners, including warriors — winners]. *Innovacijni ekologhobezpechni tekhnologhiji rosljnyctva v umovakh vojennogho stanu: materialy II Vseukrajins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi [Innovative ecologically safe technologies of crop production in the conditions of martial law: materials of the II All-Ukrainian scientific and practical conference]*. (pp. 89–93). Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції журналу 20.09.2023